

ФОРМУВАННЯ «Я – КОНЦЕПЦІЇ» ДИТИНИ В УМОВАХ ІНФОРМАЛЬНОЇ ОСВІТИ (КРОС-КУЛЬТУРНИЙ АСПЕКТ)

УДК: 159.923

Колодич Дар'я Михайлівна

Аспірант кафедри психології розвитку факультету психології Київського національного університету ім. Т.Г. Шевченка, Київ (Україна)

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-5960-9553>

Анотація. Метою статті є порівняльний аналіз розвитку «Я-концепції» дітей молодшого та середнього шкільного віку, які залучені до інформальної освіти у вигляді курсів англійської мови в Україні та В'єтнамі. У дослідженні брали участь 25 українських та 18 в'єтнамських школярів (це їхня загальна чисельність на даній освітній програмі). Діти були у віці від 7 до 12 років. Нами було використано наступні методики – «Самооцінка за Дембо-Рубінштейн», тест Куна – Макпартленда «Хто Я?» та проєктивний малюнок «Я на курсах англійської мови». Заняття на курсах в Україні відбувалися у малих групах, по 4 -8 осіб, у В'єтнамі – так само. Крім вивчення англійської мови на курсах, всі школярі відвідували загальноосвітні школи у своїх містах. Виявлено достовірні розбіжності за критерієм Мана-Уїтні (на рівні 0,05) за шкалами компетенцій («Вміння малювати» та «Вміння розмовляти англійською») та за шкалою «Рівень щастя». Показники індивідуальних характеристик, таких як «Краса», «Розум», «Доброта» не мають достовірних відмінностей. Ймовірно, що більша особистісна залученість українських дітей до інформальної освіти та суб'єктивна значущість навичок, отриманих під час навчання у групах позитивно впливає на оцінку дітьми своїх навичок. Незважаючи на те, що українські діти позитивно оцінюють свої вміння, вони в цілому нижче оцінюють свої індивідні характеристики та рівень щастя.

Ключові слова: інформальна освіта, самооцінка, самосвідомість, крос-культурне дослідження.

Постановка проблеми. В сучасному світі відбувається реформа підходів до освіти. Фокус уваги переноситься на самоосвіту, домашнє, дистанційне та інформальне навчання. Але недостатньо психологічних досліджень спрямовано на вивчення впливу інформальної освіти на розвиток її «Я-концепції» та самооцінки. Також необхідним є аналіз міжнародно-

го досвіду впровадження інформальної освіти, її узгодження з формальною системою навчання та виховання, та розбіжностей впливу залучення до інформальної освіти на самооцінку школярів у різних культурах.

Аналіз попередніх досліджень. За загальним визначенням, неформальна освіта (*Non-formal education*) – це будь-яка організована освітня діяльність, що відбувається за межами встановленої формальної системи [5]. Особливість такого підходу полягає в тому, що освіта ініційована не «зверху», а «знизу». З самого початку неформальну освіту пов'язували з поняттями періодичного (час від часу) і неперервного навчання. Д. Зіцер та Н. Зіцер визначають неформальну освіту як процес активного конструювання учнями власних знань, умінь і морально-особистісних якостей у процесі комунікації з іншими учасниками процесу на основі навчальних матеріалів. [3] Для подальшого розгляду феномену неформальної освіти слід розмежувати це поняття від поняття формальної, а також близької за змістом неформальної освіти. Формальна освіта здійснюється за допомогою спеціальних установ і організацій (школі, коледжі, ВНЗ, інститути підвищення кваліфікації тощо) й підпорядковується певному офіційно заявленому державному зразку. Неформальна освіта характеризується як системністю, так і безсистемністю навчання. Це виражається у цілеспрямованій або спонтанній діяльності учнів, яка так чи інакше є спрямованою на задоволення осві-

тніх потреб особистості. Таким чином, інформальна освіта - це неструктурована, нецілеспрямована освіта, що відбувається у довільному режимі, але найбільш об'ємна і найбільш важлива частина всього життя людини, це все те, що ми робимо кожного дня [1], тобто це індивідуальне пізнання світу.

На думку С. М. Клімова [5], неформальна освіта, що розташована між полюсами формальної та неформальної освіти, є на відміну від останньої усвідомленою, в тій чи іншій мірі організованою й керованою. Разом із тим, функціонуючи поза межами формальної освіти й будучи вільною від жорстких правил, регламентів і угод останньої, неформальна освіта орієнтована на конкретні освітні запити різноманітних груп населення. Частково поняття «неформальна освіта» співпадає з такими поняттями як «освіта дорослих», «додаткова освіта», «подовжена освіта» тощо. Неформальній освіті властива висока ефективність, яка зумовлена високим ступенем мотивації [1]. У сучасних українських дослідженнях О. І. Власової [2] приділяється достатньо уваги розвитку соціальних здібностей дітей та підлітків в умовах традиційних інститутів соціалізації, але не досліджено вплив інформальної освіти та соціалізації. К. Л. Мілютіна [6] та С. Пащенко [10] вивчають інформальні аспекти професійної соціалізації дорослих, тоді як соціалізація підлітків залишається поза увагою. «Я-концепція» починає формуватися ще в самому ранньому дитинстві – і формується

з простого виділення себе з навколишнього світу. Так, вже в віці двох років дитина може впізнати себе в дзеркалі, розуміє межі свого тіла та усвідомлює в певній мірі свою окремість від навколишнього. Після фізичного відділення себе від інших людей наступним етапом є пряме відображення ставлення значимих дорослих у самооцінці дитини – відповідно до того, як до неї ставляться, дитина визначає себе як хорошу або ж погану. Цей період припадає на дошкільний вік і ці початкові, ранні та значною мірою самооцінки стають основою для процесу соціалізації дитини, яка визначає її характер та особливості. І з процесом здобуття знань про себе, усвідомлення себе як активного суб'єкту життя дитина поступово вибудовує когнітивну теорію про те, хто вона і на що здатна, і використовує її в адаптації своєї поведінки [4].

В шкільному віці «Я-концепція» набуває ще більш прагматичного характеру в своєму зв'язку з процесом соціалізації, адже на цьому етапі образ самого себе формується під впливом успіхів в навчанні та діяльності, ставлення зі сторони однолітків, батьків і дорослих. Так, якщо дитина досягає певного успіху в навчанні чи в будь-якій діяльності, яка цінується серед її оточення, то вона, швидше за все, сформує позитивний «Я-образ» та бажання надалі відрізнитися від інших, цінувати свої особливості тощо – самоповагу. Цікавим є те, в шкільному віці самоповага також залежить від впевненості в своїх можливостях в

навчанні. У дітей, що мають гарну успішність в навчанні зазвичай спостерігається висока самооцінка, а у дітей з низькою успішністю – відповідно низька самооцінка. Але треба відмітити, що самоповага сильно соціально обумовлена – тобто, якщо дитина перебуває в соціальній групі, в якій успіхи в навчанні, наприклад, не цінуються чи цінуються мало, то її повага до самої себе не буде визначатися її академічною успішністю. «Я-концепція» протягом всього життя зазнає змін, але при цьому вона прагне зберегти свою цілісність (по аналогії особистість прагне зберегти свою самість, свою ідентичність). Важливі життєві події, новий досвід як то одруження, народження дітей тощо вносять зміни до уявлень людини про саму себе. І якщо отримуваний досвід в цілому не суперечить наявним у людини уявленням про себе, то він легко асимілюється та включається до образу себе та самооцінки. А от якщо новий досвід погано співвідноситься з уявленнями особистості про саму себе, то «Я-концепція» виступає в цьому випадку екраном, який захищає від зміни думки про себе, свої особливості. Проте суперечливий досвід може бути асимільований в образ себе за допомогою психічних захисних механізмів – наприклад, раціоналізації.

Будь-яка особистість намагається бути цілісною та гармонічною, це стосується і її уявлень про саму себе – «Я-концепції». В протилежному випадку може виникнути певна фрагментація ролей особистості і вона буде

страждати від їх змішання в повсякденному житті. «Я-концепція» містить в собі як уявлення про себе реального, так і про себе ідеального - образу, яким би хотіла стати особистість. І якщо суб'єктивна відстань між «реальним» та «ідеальним Я» невелика, то шанси у такої особистості досягти успіху в житті значно вищі, ніж в особистості, яка ставить своє «реальне Я» нижче за «ідеальне».

У дорослому віці основу «Я-концепції» складають різноманітні ролі, набуті людиною в процесі активного соціального життя - так, до 90% дорослих чоловіків та жінок описуючи себе, визначають свої сімейні обов'язки та ролі як формуючі своєї особистості.

На другому місці за значимістю знаходяться соціальні ролі, яких людина набуває на місці роботи та навчання – робітник, професіонал тощо. Особистість визначає себе як хорошого працівника у випадку якщо в неї є внутрішня мотивація займатися саме цією роботою, якщо захоплена нею.

Особистості, для яких провідною є ідентифікація себе як компетентного професіонала, можуть займатися улюбленою роботою в умовах, коли від них цього не вимагається – просто так, для власного задоволення. Проте дослідження останніх років показують, що все менше і менше осіб визначають себе через професійні ролі – і все більше і більше людей намагаються знайти гармонічний баланс між сім'єю, роботою та хобі (саморозвитком, розвагами тощо).

Соціальна ідентичність має складну

структуру та визначається в багато чому тим, до якої соціальної категорії чи групи належить особа. Наприклад, людина може визначати себе як дочку, студентку, професіонала одночасно оцінюючи значущість кожної ролі в образі Я. Це може бути і раса, і національність, і соціальний клас, і певні соціальні ролі тощо. Але соціальна ідентичність також визначається і тим, що думають про особу навколишні люди і тим, як вона переймає на себе ці думки, як до них ставиться – адже саме через розуміння інших особистостей формує своє соціальне «Я», за допомогою якого контактує з зовнішнім світом.

Звідси походить розуміння про те, що соціальна ідентичність має не менше значущість в регуляції поведінки індивіда, ніж особистісна ідентичність («Я-концепція»).

За підходом У. Хьюїта, який узагальнив підходи інших сучасних дослідників, «Я-концепція» містить в собі 4 компоненти: фізичний, академічний, соціальний та трансперсональний. Фізичний компонент фактично являє собою усвідомлення та оцінку людиною свого фізичного тіла, його властивостей, а також вибір стилю одягу, житла, харчування тощо - одним словом, підбір цих параметрів для комфорту свого тіла, свого «фізичного Я» [9].

Академічний компонент являє собою усвідомлення та оцінку особистістю власних когнітивних та інтелектуальних можливостей, порівняння їх з показниками інших людей, критична оцінка своїх навчальних академічних досягнень у порівнянні з середніми показ-

никами для свого віку, соціального класу. З цього приводу дуже влучно висловився У. Джеймс, зазначаючи, що самовідчуття особистості залежить від того, ким вона прагне стати і чого досягти [8].

Соціальний компонент охоплює уявлення особистості про своє соціальне становище, про взаємини зі членами родини чи важливої, референтної групи, в колективі (навчальній групі чи товаристві колег на роботі). І насправді багато соціальних ролей, що властиві людині, стають невіддільною частиною її образу «Я».

А от трансперсональний компонент не про те, що являє собою особистість ні в фізичному, ні в соціальному плані – цей компонент включає в себе цінності людини (моральні, релігійні), її думки про сенс життя, духовність, трансцендентність.

Якщо підходити до «Я-концепції» зі сторони соціології, то її можна визначити як функцію об'єднання особистості та соціуму. Таке розуміння підтверджується і в феноменологічному підході К. Роджерса, де підкреслюється роль «Я-концепції» для соціалізації особистості.

Згідно з положеннями цього підходу «Я-концепція» являє собою внутрішню сутність, внутрішнє наповнення індивіда, яке тяжіє до культурних цінностей, що існують в сучасному йому суспільстві, вона регулює його поведінку, створюючи досить стійкі схеми, в рамках яких індивід зазвичай реагує на зов-

нішні обставини та проводить свою діяльність [7].

Роджерс окремо підкреслював важливість позитивного ставлення зі сторони дорослих до дитини, а особливо зі сторони значущих для неї рідних при формуванні повноцінної та позитивної «Я-концепції».

Так як позитивне ставлення до себе сильно залежить від ставлення до особистості зі сторони інших людей, то може виникнути розрив між потребою у позитивному ставленні до себе та досвідом реальної взаємодії. Тож разом розвиток «Я-концепції» супроводжується збільшенням потреби позитивного ставлення зі сторони навколишніх людей.

Розвиток «Я-концепції» – це не накопичення досвіду і навчання культурним та соціальним кодам, а систематична соціалізація, самоактуалізація та самоусвідомлення особистості.

Роджерс виділяв три модальності, які існують в структурі «Я-концепції» – це «реальне Я», «соціальне Я» та «ідеальне Я». «Реальне Я» - сприймання та оцінка особистістю своїх особливостей, здібностей, актуального соціального положення тощо; «ідеальне Я», в свою чергу, являє собою установки людини про те, якою вона прагне стати і якою хоче бути; а «соціальне Я» – це те, як особистість сприймає уявлення навколишніх про себе.

І якщо між «реальним» та «ідеальним Я» існують сильні відмінності, то ця різниця

може призводити до депресії, тривожності, низької самооцінки – тобто, може призвести до спотворення сприймання реальності, що спричинить різноманітні психологічні труднощі. Розбіжність між реальним досвідом та «реальним Я» може спричинити психологічну дезадаптацію в наслідок спроб захистити образ «Я» від такого досвіду – тобто в наслідок викривлення сприймання реальності чи її неправильної інтерпретації. Тому Роджерс вважав, що психотерапевтичний вплив має позитивний вплив на «Я-концепцію»: «ідеальне Я» наближається до реальності і «реальне Я» краще співвідноситься з навколишнім світом. В житті кожній людині доводиться адаптуватися до вимог соціальної групи чи суспільства в цілому, згладжувати «гострі сторони» якихось своїх рис, які погано вписуються – людина певним чином «прикидається» такою, якою її хочуть бачити. Це може призводити до значних розбіжностей між «реальним Я» та тією частиною «Я-концепції», яка в конкретній ситуації стає джерелом тривоги. Тож якщо особистість дійсно відчує, що її приймають справжньою, такою, якою вона є, «незамаскованою», то це стане поштовхом для неї бути більш відкритою, відвертою з іншими. Тож можна зробити висновок про те, що лише узгодженість між «реальним Я» особистості та її емоціями, думками робить її врівноваженою, гармонічною.

Життєві цілі особистості, образ того, ким вона бачить себе в майбутньому, ким пра-

гне стати – це все являє собою «ідеальне Я», ідеалізований, внутрішньо переопрацьований образ культурних уявлень та норм поведінки, який здійснює регулює поведінку, наштовхує на вибір тих чи інших вчинків.

Підбиваючи підсумки треба зазначити, що соціалізація має провідну роль в утворенні не тільки «реального Я», а й системи цінностей та ідеалів особистості – її «ідеального Я» – те, ким ми себе вважаємо, визначається нашим життєвим досвідом в суспільстві і нашим ставленням (та/або включенням) до різних соціальних ролей, моделей поведінки тощо.

Метою нашої статті є порівняльний аналіз розвитку «Я-концепції» дітей молодшого та середнього шкільного віку, які залучені до інформальної освіти у вигляді курсів англійської мови в Україні (м. Київ) та В'єтнамі (м. Хошимін).

Методи. У дослідженні брали участь 25 українських та 18 в'єтнамських школярів (це їхня загальна чисельність на даній освітній програмі). Діти були у віці від 7 до 12 років. Нами було використано наступні методики – «Самооцінка за Дембо-Рубінштейн», тест Кунна – Макпартленда «Хто Я?» та проєктивний малюнок «Я на курсах англійської мови». Заняття на курсах в Україні відбувалися у малих групах, по 4 – 8 осіб, у В'єтнамі – так само. Крім вивчення англійської мови на курсах, всі школярі відвідували загальноосвітні школи у своїх містах.

Результати. При проведенні дослі-

дження були помітні розбіжності у ставлення до завдань в дітей – українці охоче малювали, та менш охоче заповнювали тест Куна-Макпартленда, тоді як в'єтнамські школярі малювали лише за умови винагороди їх цукерками за виконану роботу, і позитивно ставились до письмового завдання.

Середня кількість висловлювань у тесті Куна-Макпартленда в українських школярів становила 9,5, у в'єтнамських – 11,3. В усіх досліджуваних переважали об'єктивні оцінки: «учень», «син», «хлопчик» тощо. В українських школярів у 33% від загальної кількості висловлювань були характеристики, пов'язані з інформальною освітою та хобі: «футболіст», «відео блогер», «майстер Майнкрафту». У в'єтнамських школярів ці характеристики зустрічались лише у 18% випадків, тоді як оцінки пов'язані з соціальними ролями у сім'ї та школі становили 68% всіх висловлювань. Це може свідчити про більшу значущість інститутів інформальної соціалізації для українських школярів у порівнянні з в'єтнамськими.

Особливості самооцінки школярів відображено у Таблиці 1.

Виявлено достовірні розбіжності за критерієм Мана-Уїтні (на рівні 0,05) за шкала-

ми компетенцій («Вміння малювати» та «Вміння розмовляти англійською») та за шкалою «Рівень щастя». Показники індивідуальних характеристик, таких як «Краса», «Розум», «Доброта» не мають достовірних відмінностей. Ймовірно, що більша особистісна залученість українських дітей до інформальної освіти та суб'єктивна значущість навичок, отриманих під час навчання у гуртках позитивно впливає на оцінку дітьми своїх навичок. Незважаючи на те, що українські діти позитивно оцінюють свої вміння, вони в цілому нижче оцінюють свої індивідуальні характеристики та рівень щастя. Можна висунути припущення, що це є наслідком особливостей сімейного виховання в Україні – батьки вважають за потрібне хвалити дітей за їхні успіхи у навчанні, а не за особистісні якості. Тому успішність дітей у досягненнях в ході інформальної освіти є важливою не лише для дітей та викладачів, а й для батьків. Вони підтримують дітей саме в цих видах діяльності, що може суттєво впливати на формування їхньої самооцінки.

Проективний малюнок «Я на курсах англійської мови» надав додаткову інформацію щодо само сприйняття дитиною факту свого навчання. Українські діти у 14 випадках

Таблиця 1.

Показники самооцінки молодших школярів (середні значення)

	Краса	Розум	Вміння малювати	Вміння розмовляти англійською	Доброта	Щастя
Українці	5,6	5,3	6,9	7,8	6,4	5,7
В'єтнамці	6,2	6,8	4,3	5,1	7,5	8,6

з 25 зображували лише себе та дошку або підручник. Ще у 7 випадках було зображено себе та вчителя, у 4 – себе та однолітків в процесі занять у підгрупі. Всі зображення були на тлі інтер'єру того приміщення де відбувалися заняття. В якості прикладу можна навести типовий малюнок хлопчика 10 років. Малюнок було виконано у комп'ютерному редакторі (Рис.1.)

Зображення яскраве, фігура дитини зображена майже на весь аркуш, вона виконана

Рис. 1. Малюнок «Я на курсах з англійської мови» Лук'ян, 10 років.

у сучасному стилі малювання аніме персонажів. Хлопчик впевнено стоїть біля дошки та показує напис англійською мовою. За іншими показниками в нього спостерігається адекватна, диференційована самооцінка, з характеристиками за методикою Куна-Макпартленда переважають об'єктивні, пов'язані з інформаль-

ною соціалізацією.

Малюнки дітей з в'єтнамської групи були виконані на різних аркушах паперу.

З них лише 4 зображення на яких було зображено школу де відбуваються заняття з англійської мови зсередини – під час уроку або підготовки до концерту. Всі інші зображення (незалежно від навичок малювання) зображували приміщення ззовні або дітей які йдуть до школи. Не було жодного малюнку, на якому дитина була зображена на самоті. Наведемо декілька прикладів на рис.2, 3 та 4.

Малюнок багатьма рисами схожий на попередній – його виконано у тому самому

Рис.2. Малюнок «Я на курсах з англійської мови» Маріанна, 10 років.

аніме стилі. Фігура дитини достатньо велика, зображена у русі. Дівчинка йде до школи, на якій є великий напис англійською мовою. В одному з вікон зображено вчителя з дітьми під час занять. Ймовірно, що курси виконують не стільки функцію вдосконалення мовної компетенції, а й сприймаються як місце для спіл-

кування з однолітками, інформальної соціалізації. Самооцінка в дівчинки висока, диференційована, у тесті Куна – Макпартленда зустрічаються позитивні суб'єктивні характеристики.

На наступному малюнку ці особливості сприйняття проявляються ще більш яскраво.

Автор малюнку розташував себе біля вхідних дверей будинку, у якому проходять

Рис.3. Малюнок «Я на курсах англійської мови» Джонні, 12 років.

заняття. Поруч з ним зображено таку ж малу за розміром фігуру дівчинки, яка займається з ним в одній групі. На другому поверсі будинку зображено дві фігури вчителів, більших за розміром та яскраво розфарбованих. Так як і на попередньому малюнку, автор приділяє багато уваги деталям оточуючого середовища – зображено дорогу, дерева, газон. Тому можна припустити, що відсутність зображення процесу навчання пов'язана не з відсутністю графічних навичок, а із сприйманням навчання саме як перебування у даному приміщенні та

спілкуванні з оточуючими. Самооцінка Джонні диференційована, дещо занижена, у тесті Куна-Макпартленда переважають об'єктивні характеристики, пов'язані із соціальними ролями в родині, школі та на курсах. Ще більш яскраво ця особливість була проявлена на малюнку його однолітка Логана. На ньому зображено у перспективі будинок у якому розташовано курси, але взагалі немає зображення людей. Логан надав пояснення до свого малюнку, що він – всередині будинку, тому його й не видно.

Існує декілька зображень, на яких відображено процес інформального навчання на курсах. Типовим можна вважати малюнок Кессі 9 років (Рис.4)

На малюнку присутні зображення самої дівчинки, вчительки та її подруги. Фігури зо-

Рис.4. Малюнок «Я на курсах англійської мови» Кессі, 9 років.

бражено невеликим у порівнянні з оточенням, вони не мають дотику до поверхні землі. Діти та вчителька зображені в одному стилі, вони спілкуються англійською мовою та почува-

ються дещо скуто. Самооцінка дівчинки диференційована, дещо занижена.

Висновки. Інформальна освіта є значущим інститутом соціалізації дитини. При проведенні дослідження виявлено, що самооцінка дітей, які залучені до інформальної освіти адекватна, диференційована. У «Я-концепції» переважають об'єктивні характеристики, при проведенні проєктивного малюнквого тесту відмічається позитивне ставлення як до себе, так і до інформальної освіти. Було виявлено розбіжності в залежності від культури досліджуваних. У в'єтнамських школярів відмічається тенденція до сприймання курсів як місця для спілкування, низька самооцінка своїх компетенцій та вища оцінка себе як особистості. Українські школярі більшою мірою орієнтовані на досягнення у вивченні іноземної мови та мають дещо занижену оцінку своїх особистісних якостей.

Перспективи подальших досліджень.

В ході подальших досліджень слід розглянути вікові особливості становлення особистості дітей та підлітків під впливом інформальної освіти.

Список використаних джерел:

1. Бирюкова И. К. Неформальное образование: понятие и сущность / И.К. Бирюкова // Известия ВГПУ. – 2012. - №10. – URL: <http://cyberleninka.ru/article/n/neformalnoe-obrazovanie-ponyatie-i-suschnost> (дата обращения: 29.04.2017).
2. Власова О.І. Психологія розвитку соціальних здібностей особистості в онтогенезі (повний онтогенез) : Нау-

кова монографія / Олена Іванівна Власова. – Канада. Гамільтон, 2016. – 377с.

3. Зицер Д. Практическая педагогика: Азбука НО. / Д. Зицер, Н. Зицер. – СПб.: Просвещение, 2007. – 288 с.
4. Калюжна Є.М. Психологічні особливості формування Я-концепції у старшому шкільному віці / Є.М. Калюжна, А.О. Дудко // Актуальні проблеми педагогіки, психології та професійної освіти. – 2016. - №1. – с 3-9.
5. Климов С. М. Неформальное образование: проблемы экономики и управления / Сергей Михайлович Климов. – СПб.: Знание, 1998. – 133 с.
6. Мілютіна К.Л. Вплив батьківського ставлення до дітей з розладами аутистичного спектру на перспективу інклюзивного навчання / К.Л. Мілютіна, О.О. Івашова // Науковий вісник Херсонського державного університету, 2017. – Вип. 5. – с. 98-103.
7. Роджерс, К.Р. Становление личности: Взгляд на психотерапию / Карл Рэнсом Роджерс. – М.: Эксмо-Пресс, 2001. – 416 с.
8. Столяренко Л. Д. Социальная психология: учеб. пособие для СПО / Л. Д. Столяренко, В. Е. Столяренко. — 4-е изд., перераб. и доп. — М.: Издательство Юрайт, 2016. – 2019 с.
9. Huitt, W. Self and self-views // Educational Psychology Interactive. Valdosta, GA: Valdosta State University. – Retrieved August 2008. – URL: <http://www.edpsycinteractive.org/topics/self/self.html>
10. Paschenko, S. & Danyliuk, I. Professional Self-Concept and Coping with Professional Crises / Abstract // The 15-th European Congress of Psychology. Amsterdam, the Netherlands. 11-14 July 2017. Abstract Book. pg. 123. – URL: <https://psychologycongress.eu/2017/download/>

References (Transliteration):

1. Biryukova I. K. Neformalnoe obrazovanie: ponyatie i suschnost / I.K. Biryukova // Izvestiya VGPU. – 2012. - #10. – URL: <http://cyberleninka.ru/article/n/neformalnoe-obrazovanie-ponyatie-i-suschnost> (data obrascheniya: 29.04.2017).

2. Vlasova O.I. Psihologiya rozvitku sotsialnih zdlbnostey osobistosti v ontogenezi (povniy ontogenez) : Naukova monografiya / Olena Ivanivna Vlasova. – Kanada. Gamilton, 2016. – 377s.
3. Zitser D. Prakticheskaya pedagogika: Azbuka NO. / D. Zitser, N. Zitser. – SPb.: Prosveschenie, 2007. – 288 s.
4. Kalyuzhna E.M. Psihologichni osoblivosti formuvannya Ya-kontseptsiyi u starshomu shklnomu vItsi / E.M. Kalyuzhna, A.O. Dudko // Aktualni problemi pedagogiki, psihologiyi ta profeslynoyi osvIti. – 2016. - #1. – s 3-9.
5. Klimov S. M. Neformalnoe obrazovanie: problemy ekonomiki i upravleniya / Sergey Mihaylovich Klimov. – SPb.: Znanie, 1998. – 133 s.
6. Milyutina K.L. Vpliv batkivskogo stavlennya do dltey z rozladami autistichnogo spektru na perspektivu inklyuzivnogo navchannya / K.L. Milyutina, O.O. Ivashova // Naukoviy vIsnik Hersonskogo derzhavnogo unIversitetu, 2017. – Vip. 5. – s. 98-103.
7. Rodzhers, K.R. Stanovlenie lichnosti: Vzglyad na psihoterapiyu / Karl Rensom Rodzhers. – M.: Eksmo-Press, 2001. – 416 s.
8. Stolyarenko L. D. Sotsialnaya psihologiya: ucheb. posobie dlya SPO / L. D. Stolyarenko, V. E. Stolyarenko. — 4-e izd., pererab. i dop. — M.: Izdatelstvo Yurayt, 2016. – 2019 s.
9. Huit, W. Self and self-views // Educational Psychology Interactive. Valdosta, GA: Valdosta State University. – Retrieved August 2008. – URL: <http://www.edpsycinteractive.org/topics/self/self.html>
10. Paschenko, S. & Danyiuk, I. Professional Self-Concept and Coping with Professional Crises / Abstract // The 15-th European Congress of Psychology. Amsterdam, the Netherlands. 11-14 July 2017. Abstract Book. pg. 123. – URL: <https://psychologycongress.eu/2017/download/>

Kolodych Daria

PhD student of Developmental Psychology Department of the Faculty of Psychology of Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv (Ukraine)

CHILD'S SELF-CONCEPT FORMATION IN CONDITIONS OF INFORMAL EDUCATION (CROSS-CULTURAL ASPECT)

ABSTRACT

The following scientists were engaged in research on the dynamics of the self-concept in childhood – Huit W., James W., Rogers C., Robert B. Burns. They believe that the development of self-concept is a process of gaining knowledge about yourself, awareness of yourself as an active subject of life. The child gradually builds a cognitive theory about who he is and what he is capable of, and uses it in adapting his behavior. At school age, self-esteem also depends on self-confidence in learning. Children who have good academic performance usually have high self-esteem, while children with low academic performance have correspondingly low self-esteem. But it should be noted that self-esteem is strongly socially determined. So we decided to investigate the influence of cultural factors on the development of children's self-concept in the conditions of informal education. The study involved 25 Ukrainian and 18 Vietnamese students (this is their total number in this educational program). The children ranged in age from 7 to 12 years. We used the following methods - “Self-assessment of Dembo-Rubinstein” Kuhn – McPartland test “Who am I?” and projective im-

age “I’m on English language courses”. Classes at courses in Ukraine took place in small groups, 4-8 people in each, and in Vietnam as well. In addition to learning the English language courses, all students attending secondary schools in their cities. Significant differences were identified according to the Mana-Whitney criterion (at the level of 0.05) according to the competency scales (“Ability to draw” and “Ability to speak English”) and on the “Level of happiness” scale. Indicators of individual characteristics, such as “Beauty”, “Mind”, “Kindness” do not have significant differences. It is likely that the greater personal involvement of Ukrainian children in informal education and the subjective importance of the skills acquired during the study in sections has a positive effect on the childrens’ assessment of their skills. Despite the fact that the Ukrainian children positively evaluate their skills, they are generally lower rate their individual characteristics and level of happiness.

Keywords: Informal education, self-esteem, identity, cross-cultural research.

Колодич Дарья Михайловна

Аспирант кафедры психологии Киевского национального университета имени Т. Г. Шевченко, г. Киев (Украина)

ФОРМИРОВАНИЕ «Я - КОНЦЕПЦИИ» РЕБЕНКА В УСЛОВИЯХ ИНФОРМАЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ (КРОСС-КУЛЬТУРНЫЙ АСПЕКТ)

Аннотация. Исследованиями динамики Я-концепции в детском возрасте занима-

лись следующие ученые – У. Хьюит, У.Джеймс, К. Роджерс, Р. Бернс. Они считают, что развитие Я-концепции является процессом получения знаний о себе, осознание себя как активного субъекта жизни. Ребенок постепенно выстраивает когнитивную теорию о том, кто он и на что способен, и использует ее в адаптации своего поведения. В школьном возрасте самоуважение также зависит от уверенности в своих возможностях в обучении. У детей, имеющих хорошую успеваемость в учебе обычно наблюдается высокая самооценка, а у детей с низкой успеваемостью - соответственно низкая самооценка. Но надо отметить, что самоуважение сильно социально обусловлено. Поэтому мы решили исследовать влияние культурных факторов на развитие Я-концепции детей в условиях информального образования. В исследовании приняли участие 25 украинских и 18 вьетнамских школьников (это их общая численность на данной образовательной программе). Дети были в возрасте от 7 до 12 лет. Нами были использованы следующие методики - «Самооценка по Дембо-Рубинштейн», тест Куна - Макпартленда «Кто Я?» и проективный рисунок «Я на курсах английского языка». Занятия на курсах в Украине происходили в малых группах, по 4 -8 человек, во Вьетнаме – так же. Кроме изучения английского языка на курсах, все школьники посещали общеобразовательные школы в своих городах. Выявлены достоверные различия по критерию Мана-Уитни (на уровне 0,05) по

шкалам компетенцій («Умение рисовать» и «Умение говорить по-английски») и по шкале «Уровень счастья». Показатели индивидуальных характеристик, таких как «Красота», «Разум», «Доброта» не имеют достоверных различий. Вероятно, что большая личностная вовлеченность украинских детей в информальное образование и субъективная значимость навыков, полученных во время обучения в кружках положительно влияет на оценку детьми своих навыков. Несмотря на то, что украинские дети положительно оценивают свои умения, они в целом ниже оценивают свои индивидуальные характеристики и уровень счастья.

Ключевые слова: информальное образование, самооценка, самосознание, кросс-культурное исследование.

Дата отримання статті: 20.03.2019
Дата рекомендації до друку: 21.03.2019
Дата оприлюднення: 17.04.2019